

הרב יוסף בנימין צרפתי
רב ק"ק ת"ת ספרדים
אמשטרדם

ערב חנוכה שנת ול"א תביא תועבה אל ביתך והיית חר"ם כמה"ו לפ"ג
יום א' כ"ד כסלו ה'תשפ"ב

בענין תוקף החרם על שפינוזה וכתביו

ביום ו' אב תט"ז (27/07/1656) החרמו חכמי ופרנסי קהל קדוש תלמוד תורה אמשטרדם את ברוך שפינוזה כמ"ש בפנקס ההסכמות (דף 408). וכתוב בו שהוחרם משום השקפותיו ומעשיו הרעים וכפירות נוראות שעשה ולימד ומעשים נוראים שעשה והעידו בפניו בבית דין והובס. ובסוף כתב החרם כתוב אנו מזהירים שאף אחד לא ידבר או יכתוב עמו ושלא להנותו ולא ליכנס לביתו או לישוב בארבע אמותיו ושלא לקרא שום גליון שנדפס או נכתב על ידו. והנה מעיקר הדין מותר לדבר עם המוחרם אלא אם כן החמירו עליו בית דין בפירוש (יו"ד סי' של"ד, י"ב). ומה שהחמירו עליו החכמים שלא לדבר או לכתוב עמו ושלא לקרא שום גליון שנדפס או נכתב על ידו, דבר הלמד סופו מתחילתו משום השקפותיו וכפירותיו שעשה ולימד. חכמי בית הדין באותם הימים היו החכם מוה"ר שאול הלוי מורטירה זצ"ל והחכם מוה"ר דוד פארדו זצ"ל והחכם מוה"ר יצחק אבוהב זצ"ל והם אשר החרמוהו.

חכמי הבית דין צדק נתנו בו עיניהם בכתב החרם שימחה ה' את שמו מתחת השמים וסוף דבר מת מיתת כרת פחות מחמשים וגם ערירי. ולא התעסקו עמו לכל דבר עד שנקבר אצל עכו"ם. והחכם מו"ה יצחק אבוהב זצ"ל הוא שהורה כן עפ"ד הרמ"א (יו"ד סי' של"ד, ו' בהגהה) שיש רשות לבית דין להחמיר עליו שלא יקבר אם ימות.

והנה מני אז עברו שס"ה שנים, ועמדתי ואתבונן האם החרם עדיין בתוקפו וגבורתו עד עצם היום הזה או לא. ומה משפט המוזיאון אשר מוכרים את ספריו בבית השמש שלמה מינדיס גטיניו ז"ל ועתה מבקשים להקליט סרט אודותיו באיסנוגה ובישיבת עץ חיים.

א. הנה הגרי"א הלוי הרצוג זצ"ל שואלים הלכו בו בדנא פתגם והשיב וז"ל: ירושלים. ו' בתשרי תשי"ד. כבוד מר ג. הרץ שקמוני הי"ו. הר הכרמל, חיפה. א.מ.נ. בתשובה לשאלתו אם החרם שהוכרז בשעתו על ברוך שפינוזה עודנו קיים מבחינת ההלכה. הנני להשיבו כדלקמן: בעצם הדבר אם יש כח ביד הקהל להכריז חרם לדורות הבאים, מבואר במשפט החרם לרמב"ן ז"ל על יסוד המקרא, שיש כח כזה, כשמכריזים עליהם ועל זרעם. אולם בענין חרם סתם אין זה ברור מדבריו ז"ל. אלא שהריב"ש ז"ל בסימן רמ"ט סובר שהוא ג"כ לדורות, וצ"ע. ובקונטרס הלכה הארכת הרבה ופה כוונתי לקצר. ברם עיינתי בלשון הכרוז ואני מוצא: (א) שלסוף בנוגע לקריאה בספריו וחבוריו כתוב רק "אנו מזהירים" ולא "מזהירים בחרם". (ב) אפילו אם נאמר שנלמד סופו מתחלתו, מוכח מתוך הלשון של הפסקה הנ"ל שאין הכוונה לדורות, אלא לתקופת ימי חייו בלבד. אפשר שחשבו שלא היה נחוץ להאריך כ"כ את תקופת החרם ואפשר שמתוך ענוותנותם לא רצו לגזור לדורות. אך יהי איך שיהי – נראה לדעתי שהחרם הנ"ל על הקורא בספריו וחבוריו, כבר איננו קיים. בברכת גמח"ט ובכבוד רב, יצחק אייזיק הלוי הרצוג. עכ"ל.

אמנם החכם מוה"ר יצחק אבוהב זצ"ל עצמו (כתבי רבנו יצחק אבוהב חלק א' סימן ב') האריך בדברי הרמב"ן והריב"ש הנ"ל, ומסיק וז"ל כוחו של חרם כחרמים שהוטלו מימי משה רבנו ומחייב כל הדורות הנוכחים וגם הבאים אחריו, וכל אלו שיבואו במגע עם המוחרמים דינם שווה והרי הם כמוחרמים לכל דבר, ואין בעולם איש אשר יוכל לבטלם

מעונש זה. עכ"ל. וא"כ מה שהזהירו שלא לישוב בארבע אמותיו ולא לקרא שום גליון שנדפס או נכתב על ידו, הכל בכלל החרם עד עולם. ואפילו את"ל שפינוזה מת ספריו לא מתו והקורא גליון מהם הרי הוא בכלל החרם עד עולם. וכ"כ להדיא בשו"ת משנה הלכות (חלק ב' סימן ל"ה) שספרי שפינוזה אסורים בחרם הקדמונים. ובשו"ת משנה הלכות (חלק ט"ז סימן צ"ו) שהטילו חרם על שפינוזה ועל הקורא בספריו. עיין שם. וכן מוכח מדברי רבנו הטורי זהב (יו"ד סי' של"ד, ז' ס"ק ד') שפשוט שכל זמן שהחטא קיים החרם קיים ומתחדש בכל יום ואין זה תלוי בזמן אלא לעולם.

ואפילו לפמ"ש הרב הרצוג שנראה שהחרם על הקורא בספריו כבר איננו קיים, ר"ל מסתמא אינו בחרם אבל בודאי ישנו באיסור, וכמ"ש בשבת (דף ע"ה.) הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה, ופרש"י גדופי מין. ובסנהדרין (דף ק':) אף הקורא בספרים החיצונים, תנא בספרי מינים. שהכל יודעים שכתוב בהן היפך עקרי האמונה שהבורא מנהיג לכל הברואים ושהתורה נתונה למשה רבנו ושדברי הנביאים אמת ושתהיה תחיית המתים. ועל כל פנים לענין החרם על שפינוזה עצמו דעת הגר"א הרצוג שהחרם קיים לעולם וכמ"ש בשו"ת הריב"ש, ומה שסיים בצריך עיון אינו אלא מפני ענותנותו על דרך שסבר שאפשר שמתוך ענותנותם לא רצו לגזור לדורות. ובאמת אפילו לו היה אלא ספק אם החרם קיים, בין החרם על שפינוזה בין החרם על ספריו, הלא קיימא לן ספק חרם לחומרא, וכמ"ש בשו"ת תרומת הדשן (סימן רפ"א) ובים של שלמה (חולין פ"א סי' ל"ו) והביאם הש"ך (יו"ד סי' רי"ח, א' ס"ק ג').

ובעיקר הדבר אם הותר החרם על שפינוזה כיון שמת, הנה בברכות (דף י"ט.) כל המתנדה ומת בנדויו בית דין סוקלין את ארונו. והא קמן שאין מיתתו מפקיעו מנדויו עד שבית דין סוקלין את ארונו. וכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תשס"ג) שלא אמרו במנודה משום ממון, שזה כיון שמת מתירין לו את הנדויו ולא סוקלין את ארונו. ואפשר שהותר הנדויו ממילא דאין איסור למתים (שבת דף ל'. ודף קנא: ונדה דף ס"א:). אלא אמרו במנודה משום אפקירותא שמתעסקין עמו לכל דבר, שזה אפילו שמת אין מתירין לו את הנדויו ולא הותר הנדויו ממילא עד שסוקלין את ארונו. ואם אדם גדול הוא מתירין לו את הנדויו ודיו שלא להניח אבן על ארונו חס ושלום, דתניא (סנהדרין דף ס"ח.) כשחלה רבי אליעזר הגדול נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו וכו' ויצאה נשמתו בטהרה. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר. וכל זה במנודה שמת ואפילו במוחרם שמת. אבל המינים והמשומדים והאפיקורסים שמתו בנידוים, אין מתעסקין עמהן לכל דבר וממילא אין מתירין להם את הנדויו ולא סוקלין את ארונם. עיין שם. וא"כ שפינוזה נדויו נדוי לדורי דורות ואין מתירין לו את הנדויו.

ב. ולא אכחד כי הגר"א קוק זצ"ל בפנקס ראשון ליפו (סימן קי"ז) כתב וז"ל השיטה השפינוזית עם סגיגה יחד היא הפוכה לגמרי מאורן של ישראל, על כן היתה יד ד' בהרגשה על הרבנים הצדיקים באמשטרדם להרחיקו מישראל. אמנם מתוך שהיה עם כל זה מזרע ישראל הבעל שם טוב צרפו ועדיין לא נגמר העיבוד והולך הוא ונגמר, וכשיגמר הענין לגמרי יהיה יוצא מכלל ארור ויבא לכלל ברוך. עכ"ל (בדילוגים). ומשמע שביום מן הימים תתוקן נשמתו ויותר החרם. ונראה דאזיל בשיטת החכם מו"ה יצחק אבוהב זצ"ל במחברת נשמת חיים (כתבי רבנו יצחק אבוהב חלק א' סימן ח') שאפילו המינים והאפיקורסים שנידונו לדורי דורות אין העונש על נפשותיהם לנצח נצחים אלא לזמן מוגבל שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא על ידי גלגולים ועונשים. אבל החכם מו"ה שאול הלוי מורטירה זצ"ל (שם. דף ס"ג) תנא ופליג וכתב וז"ל היא כפירה להאמין, והמכשלה הזאת יצאה מתחת ידי משכילים האומרים כי להם יד ושם בחכמת הקבלה, ובא לידי עניני הקבלה הנאמנת המקובלת בכל ישראל הברייתא הנשנית בפ"ק דר"ה (דף י"ז.) המינין והמסורות והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור

יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות. עכ"ל. ומקרא מלא מסייעתו (שמות ג', ט"ו) זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור. ולפי"ז שפינוזה אין לו תקנה עולמית והוא מוחרס ועומד לחרפות לדראון עולם.

וני"ל שדעת מו"ז רבנו וידאל הצרפתי השני זי"ע כדעת החכם שאול הלוי מורטירה זצ"ל, שכתב בספרו דרך הקדש על תורת כהנים (אמור פרק י"ד, ד') וז"ל כשהוא אומר והאבדתי (ויקרא כ"ג, ל') לימד על הכרת שאינו אלא אבדן. דהיינו כדכתב רש"י (שבת דף כ"ה. ד"ה) הוא מת בכתר פחות מס' שנה או לירושלמי פחות מנ' וגם מת ערירי. עכ"ל. וכונתו היפך דברי חבר בית דינו רבנו אהרן אבן חיים זצ"ל בספרו קרבן אהרן (שם דף שס"ד) וז"ל רבינו הלל פירש שמאבדו מן העולם בקוצר ימים. ולא דק שאם כן מאי אינו אלא אבדן ומהו דבר אחר שהיינו סבורים בו דאמר אינו. ועוד דהאי שהוא קצור הימים ממלת ונכרתה או והכרתי משמע טפי. ועוד דפרידת הנפש מן הגוף במיתה לא יקרא אבדה כאשר יהיה לנפש השארית. ולזה נ"ל שמה שכינו למעט במלת אינו הוא מה שפירש רבנו הלל, שירצה אינו במשמעות קרא דכרת דמשמע שיהיה נכרת בחצי ימיו בקוצר שנים והוא על הכרת הנפש מהגוף, אלא לשון אבדן והוא אבידת הנפש שלא יהיה לה השארית כדבר הנאבד שלא ימצא עוד. עכ"ל. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ח ה"א) ובפירוש המשניות בסנהדרין (פ"ט מ"ו ובהקדמה לפרק חלק). ברם כונת רבנו דבר והיפוכו שאדרבה מה שכינו למעט במלת אינו הוא מה שפירש הקרבן אהרן, שונכרתה מעמיה (ויקרא שם) אינו מעוך וכתות ונתוק וכרות, שפרידת הנפש מן הגוף במיתה לא יקרא כריתות כאשר יהיה לנפש השארית, אלא לשון אבדן שמת פחות מס' או פחות מנ' וגם מת ערירי וכמ"ש רבנו הלל ז"ל. וני"ל שטעמו ונימוקו עמו שחייבי כריתות באמת יש לנפשם שארית שהרי מצוה עליהם להתוודות וכמבואר במנחת חינוך (פרשת נשא מצוה שס"ד) עיין שם, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא (אבל רבתי פ"ב ה"ז). ולפי"ז כך פירוש הספרא כשהוא אומר והאבדתי לימד על החייב כרת שאינו כמו המינים והאפיקורסים אשר בחטאם מתו שאין לנפשם שארית אלא כרת הוא אבדן הגוף פחות מחמשים וגם ערירי. ונמצא נפש שפינוזה הוי מעוות לא יוכל לתקון וכמ"ש החכם מו"ה שאול הלוי מורטירה זצ"ל. ותנא דמסייע ליה הרמב"ן בשער הגמול (והובא בפירוש על הרמב"ם ה"ל תשובה שם) וז"ל דבר זה אינו לא כפי התורה ולא כדברי רז"ל שהרי עשית העובר על כרת אחד והאפיקורוס הכופר בעיקר שוין בדיניהם וזה דעת הכופרים. עכ"ל.

ואפילו לו יהא כדברי הרב קוק שהבעל שם טוב תיקן את נשמת שפינוזה ותיקונו הולך ונגמר, אי אפשר שיגמר תיקונו קודם ימות המשיח שיכירו וידעו כל יושבי תבל שאין בכל דבריו ממש, וממילא אי אפשר לדחוק את הקץ ולהתיר את החרס. ואפילו יבא אליהו ויאמר שכבר נגמר תיקונו לית לן בה שלא לתת יד לפושעים להלחם עם ישראל, וכמ"ש במועד קטן (דף י"ז). עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר, ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה. ובעיקר דברי הרב קוק שכשיגמר הענין יהיה יוצא מכלל ארור ושלפי זה סוף החרס להיות מותר, הנה הלא הלא החכם מו"ה שאול הלוי מורטירה זי"ע הוא אשר החרים את שפינוזה, והוא החרים על דעת כן שהמינים והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים נידונים לדורי דורות, וכיון שאותו רשע לא שב אפילו שעה אחת קודם מיתתו ובחטאו מת עד שלא התעסקו עמו לכל דבר ונקבר אצל עכו"ם, אין מקום להתיר את החרס לעולם. ועל כל פנים אפילו לדברי הרב קוק נשמה חטאותיה נמחקים אבל ספר כלום אותיותיו פורחות, וא"כ אם תיקן הבעל שם טוב את נשמתו ותיקונו הולך ונגמר לא תיקן אלא את נשמתו ולא את ספריו, ואלו בודאי בחרם קיימי לעד ולעולמי עולמים, שכל זמן שהחטא קיים החרם קיים (ט"ז יו"ד סי' של"ד, ז' ס"ק ד').

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

ג. ובאמת הנה בכתב החרם קללוהו קללה נמרצת, ארור הוא ביום וארור הוא בלילה ארור הוא בשכבו וארור הוא בקומו ארור הוא בבואו וארור הוא בצאתו. ובמדרש אגדה (פרשת נשא פרק ו' סימן כ"ד) ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך (דברים כ"ח, ו') ברוך אתה בעולם הזה וברוך אתה בעולם הבא. ולפי"ז ע"כ צ"ל ארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך (שם כ"ח, י"ט) ארור אתה בעולם הזה וארור אתה בעולם הבא (וכמו שכתבתי כיוצא בזה בס' צורת הלבנה (דברים כ"ח, ו' דף רכ"ו) עיין שם). וא"כ כיון שהוא בחטאו מת הרי הוא מנודה בזה ובבא ואין לו התרה עולמית, וכמ"ש בשולחן ערוך (יו"ד סי' של"ד, ל"ב) המנדה עצמו בעולם הזה ובעולם הבא יש אומרים שאין לו התרה לכן שומר נפשו ירחק ממנו. עכ"ל.

ויתירה על כך אני אומר שכיון שהמינים והאפיקורסים שמתו בנידויים אין מתעסקין עמהם לכל דבר ויורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות והוא מעוות לא יוכל לתקון לעולם, א"כ לפמ"ש הט"ז (יו"ד סי' של"ד, ז' ס"ק ד') שפשוט שכל זמן שהחטא קיים החרם קיים ומתחדש בכל יום ואין זה תלוי בזמן אלא לעולם, א"כ אף החרם על שפינוזה מתחדש בכל יום תמיד ואין לו התרה עולמית. ובאמת לפי זה רשע אפילו חייב כרת שנידוהו ומת ולא סקלו את ארונו יש לומר שמתירין לו את החרם או הותר החרם ממילא אחר שנים עשר חודש, שהרי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש (עדויות פ"ב מ"י ושבת דף ל"ג:) וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפשר שאין מתירין לו ואינו נותר ממילא אלא עד שישתכח המת מן הלב, ואין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חודש (ברכות דף נ"ח:).

ד. והנה הרעיון לבטל את החרם כביכול הגו להם משכילים אשר כלל לא איכפת להם מן החרם בהיותם תלמידיו של שפינוזה, לומר גירא בעינא דקודשא בריך הוא כאילו יש בזה משום מכה בפטיש לדת משה וישראל, שהאומר על שפינוזה אחינו אתה אחינו אומר על תורת משה וישראל מותר לך מותר לך. וכמו שכתבו דר. אליהו אורבך (מייסד בית החולים בחיפה) ומר ג.ה. שקמוני (מייסד בית שפינוזה שם) בהצעה לקרוא לאוניברסיטת חיפה על שם שפינוזה מתמוז תשכ"ו (06/1966) וז"ל שפינוזה הוא אבי המחשבה המודרנית וזאת בזכות יצירתו הגדולה "מסכת תיאולוגית מדינית" (1670), אשר בחלקה הראשון הניחה יסוד לתורה הנשגבה של הסובלנות הדתית, ובחלקה השני שיננה את חירות האזרח וגרסה את ההפרדה בין דת ומדינה. השם "אוניברסיטה ברוך שפינוזה" ידגיש את העובדה כי הרוב במדינת ישראל דוגלים בתפיסה חופשית של היהדות ההיסטורית והלאומית. מנהיגי היהדות החרדית בימינו סירבו להסיר את החרם שהוטל על שפינוזה בשנת 1656, חרם אשר היהדות דהאידינא מן הדין שתתבייש בו. נקום אפוא אנו ונביע את הכרתנו בענק הרוח כאחינו בקראנו את שמו על האוניברסיטה שלנו. בכך נהא מוצאים עצמנו בעצה אחת עם משה הס עם הרצל ועם איינשטיין. עכ"ל.

וכה הכריז בשעתו ד"ר יוסף קלוזנר מחבר הספר ישו הנוצרי – זמנו חייו ותורתו: "לשפינוזה היהודי נקרא 250 שנה אחרי פטירתו מעל רמת הר הצופים מתוך מקדש המעט שלנו האוניברסיטה העברית בירושלים: הותר החרם, סר עוון היהדות נגדך וחטאתך לה' תכופר, אחינו אתה אחינו אתה אחינו אתה".

ופה אמשטרדם שלומי אמוני ישראל עיניהן טרודות מעסק ביטול החרם כי הסוגיא נחשבת כאן מלחמה לה' בעמלק, שבדמיונם של העושי רשעה להכעיס ביטול החרם כביכול נחשב סמל לחרבן הבית השלישי, כדי להכריז כאילו ק"ק ת"ת אשר קמה וגם ניצבה להחזיר בנים לגבולם מהנצרות ליהדות, נתפרדה החבילה אחר ארבע מאות שנה והותרה הרצועה לחזור בו מן היהדות ח"ו.

והנה החוקרים זה דרכם כסל למו להטיל דופי בתוקף החרם באמתלא שאין זה מוכרח שאף החכמים החרימוהו שהרי כתב החרם אינו חתום ושמו לא החרימוהו אלא הפרנסים בלבד. ואין זה ברור מה היו השקפותיו ומעשיו הרעים אשר בעבורם הוחרם ומנא הני מילי לומר הוכיח סופו על תחילתו שהיה רשע מעיקרו. וטוענים כן כביכול לצנן יורה רותחת כמעשה עמלק אשר קרץ בדרך לזנב כל הנחשלים אחריהם. ומציאה מצאו בארכיוני אמשטרדם כי כמה חדשים אחר שנפטר אביו מיכאל שפינוזה ז"ל וכמה חדשים לפני שהוחרם, פנה אל בית המשפט להישמט מן החובות שהניח אחריו אביו מכח היותו קטן שטרם מלאו לו 25 שנה, וכן תבע את חלקו המגיע לו מירושת אמו חורגו, ובית המשפט נענה לו בתביעתו על פי דיניהם. והמציאו לחדש כי לא הוחרם אלא על עסקי ממון משום שלא שילם חובותיו לקהילה או לקהל. ומצאו כתוב בפנקס הקהילה על נדבה בסך י"ב אגורות בשנת אבל אביו שלא שילמה. ומבלבלים את דעת ההמון שכלל לא הוחרם על ידי החכמים אלא על ידי הפרנסים, וכלל לא הוחרם משום היותו אפיקורוס אלא על עסקי ממון ואפילו אם לבסוף נעשה צדוקי לא הוחרם משום כך. ושרי ליה מריה להרב אברהם זאב רוזנברג נ"י בספרו ברכות והודאות (דף 60-61) הנדפס מקרוב פה אמשטרדם שהעתיק דברים בטלים אלו.

ברם בכתבי רבנו יצחק אבוהב הנ"ל (ח"א מבוא דף 104) נדפס צילום פסק דין כתיבת יד מחכמי בית הדין אשר החרים את שפינוזה ז"ל בע"ה. כל איש ואשה אשר בשם ישראל יכונה אשר יאמר ויקיים בין בפה ובין בכתב כי האשה הכשרה בת ישראל אשר תנשא לאיש כשר מישראל הראוי לה מן התורה בקדושין גמורים בפני עדים כשרים ובחופה כדת משה וישראל, אינה מקודשת ולא נשואה והבנים אשר יולדו מן הזיווג הזה אינם בנים לירש את אביהם כדין התורה הבן או הבת במקום שאין בן יען לא קיים נשואיו בערכאות של גוים, הנה הוא כופר בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ועושה ביד רמה ודבר ה' בזה וראוי להבדילו מקהל הגולה וחייבים כל חכמי ישראל ומנהיגיהם בכל מקום שהם לקללו ולהחרימו בשם ה' אלהי ישראל כי דבר סרה על ה' ועל תורתו ועל כל קהל ישראל. שאול לוי מורטירה דוד פארדו יצחק אבוהב. עכ"ל.

והנה בכל הכתובות של ק"ק ת"ת מן הימים ההם, כתוב בתנאים תקנת רבנו תם ז"ל שאם ח"ו תפטר הכלה בחיי בעלה החתן אם בלי זש"ק אזי יחזיר החתן ליורשי הכלה הראויים ליורשה חצי הנדוניא שהכניסה לו ואם תניח אחריה זש"ק בעלה יירשנה כדין תורתנו הקדושה שהבעל יורש את אשתו. וא"כ אפילו לדבריהם הנ"ל די בזה שפנה שפינוזה לערכאות לירש את אשת אביו שיהא דעת הבית דין שקללוהו והחרימוהו שהוא כופר בתורה ועושה ביד רמה ודבר ה' בזה וראוי להבדילו מקהל הגולה וחייבים כל חכמי ישראל ומנהיגיהם בכל מקום שהם לקללו ולהחרימו.

ולסיום נקוט האי כללא בידך שדעת הבית דין צדק שהחרימו שהכופר בתורה חייבים כל חכמי ישראל ומנהיגיהם בכל מקום שהם לקללו ולהחרימו, ואין צריך לומר שלא יעמדו חכמי ישראל ומנהיגיהם בכל מקום שהם להתיר את החרם, ואין צריך לומר כופר בתורה שחטא והחטיא את הרבים והסית והדיח את ישראל. ויפה כתבו אנשי חיפה הנ"ל ז"ל מנהיגי היהדות החרדית בימינו סירבו להסיר את החרם שהוטל על שפינוזה. עכ"ל. וכמו שכתב החכם מו"ה יצחק אבוהב זצ"ל (כתבי רבנו יצחק אבוהב סימן ב' דף כ"ח) הנ"ל, שאין בעולם איש אשר יוכל לבטל מעונש זה.

ה. ומזקנים אתבונן החכם רודריגו פיריירה במכתב מיום כ"ד שבט תשכ"ח שכתב ז"ל עש"ק פ' ואלה המשפטים. אדוני נכבד! קבלתי מכתבו של 14.02 אשר בה אתה מודיעני את כוונתך לבקר בהוללנד במהרה. דבר פשוט הוא שארצה לקבל אותך. אמנם אני רוצה להגיד לך שלפני כמעט עשר שנים הגיעתני שאלה מארצות הברית אם אני רוצה לבטל החרם שהרבנים של קהילתי הכריזו על שפינוזה. ובתשובתי על השאלה הזאת כתבתי שאני אעשה

כמו שצו חז"ל: אין בית דין רשאי לבטל דבר של ב"ד אחר אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואני הצעיר יתיב על כסא ההוראה של ק"ק ספרדים באמשטרדם ומי יעז פניו לחשוב שהוא גדול בחכמה מרבנים החשובים שקדמו אותו על כסא ההוראה בקהלתו? חלילה לי מעשות זאת! א"כ כל זמן שאני הרב של הק"ק הנ"ל החרם לא יבוטל! שלום וכל טוב. הצי' שלמה רודריגז פיריירה. עכ"ל.

וכיוצא בזה הרצה החכם פנחס טולידאנו שליט"א בסימפוזיון שהתקיים פה אמשטרדם בערב חנוכה תשע"ו, ותורף דבריו כי אי אפשר לבטל את החרם מפני שאותו רשע בחטאו מת ולא חזר בו אפילו שעה אחת קודם מיתתו עד שנקבר בבית התפלה ולא בבית החיים. ועוד שיש כאן חילול השם שביטול החרם כביכול כמוהו כהודאה על משנתו של שפינוזה ח"ו ואין צריך לומר פה ק"ק ת"ת. עכ"ד.

ומצאתי בעיתון HET VADERLAND מיום 29/04/1927 שהגאון רבי אברהם הכהן אונדערווייזער זצ"ל רב ואב"ד ק"ק אשכנזים אמשטרדם, דרש בבית הכנסת הגדול ומחי לה אמוחא על אגרת יקר וגדולה ששלחו איגוד הציונים בענין שפינוזה לעיר האג, שאין מקום לכבד עוכר ועוקר ישראל כלל. עכ"ד. וא"כ צא ולמד עד היכן שיעור מחאה על העוברים על החרם בריש גלי בתוך עמ"י פה ק"ק ת"ת, שאין לך כאן חילול ה' יותר מזה.

ו. והנה בעבודה זרה (דף כ'). לא תחנם (דברים ז', ב') לא תתן להם חן. ובסוטה (דף מ"ב): אסור לספר בשבחן של רשעים. וכן פסק הרמב"ם (הל' עבודה זרה פ"י, ה"ד) וז"ל וכן אסור לספר בשבחן קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. עכ"ל. ובקובץ קול התורה (קו' מ"ט עמ' מ"ט) כתב שהאיסור ליתן חן לעכו"ם אפשר דהיינו דוקא בחיים חיותו אבל לאחר מיתתו שפיר דמי, משא"כ לספר בשבח מעשיו של רשע או לחבב דבר מדבריו אפילו לאחר מיתתו אסור. עיין שם.

והשתא לא מיבעי שאסור למכור את ספרי שפינוזה בבית השמש מינדיס גטיניו פה ק"ק ת"ת ח"ו, והוא בכלל החרם שלא לקרא שום גליון מכתביו, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד מדבריו הרעים, כדאמר בעבודה זרה (דף כ"ז): שאני מינות דמשכא דאתי למימשך בתרייהו. אלא אף אסור להקליט סרט אודות שפינוזה באיסנוגה או בישיבת עץ חיים, שאסור ליתן חן לרשע או לחבב דבר מדבריו אפילו לאחר מותו, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואף הוא בכלל החרם שלא לקרא דבר מדבריו אפילו לאחר מותו מפני שגורם להדבק עמו וללמוד מדבריו הרעים. ופורץ גדר ישכנו נח"ש.

ותצא דינ'א, שהחרם על שפינוזה וכתביו הדיו קיים ולא נס לח'ו וככחו אז כחו עתה וקיים לעד ולעולמי עולמים, ואין ביד שום אדם להתירו לעולם. ואסור למכור את ספריו או להקליט סרט או לבצע שום פעילות בנושא שפינוזה לא באיסנוגה ולא בשום מקום בתוך כל מתחם ק"ק ת"ת ח"ו.

יוסף בנימין ב"ר עמרם צרפתי